

<b>Målnummer:</b>	Ö1799-03	<b>Avdelning:</b>	2
<b>Domsnummer:</b>			
<b>Avgörandedatum:</b>	2005-05-30		
<b>Rubrik:</b>	Vid makes död har den efterlevande maken avstått från sin rätt vid arvskiftet till förmån för den avlidne makens barn. Fråga om barnen, som vid den efterlevande makens död saknat rätt till efterarv, är arvsberättigade i den mening som avses i 3 kap. 8 § ärvdabalken.		
<b>Lagrum:</b>	3 kap. 2 § och 8 §, 18 kap. 1 § samt 19 kap. 1 § ärvdabalken (1958:637)		
<b>Rättsfall:</b>	NJA 1993 s. 145		

---

**REFERAT**

Stockholms tingsrätt

B.B. och B.N. ansökte vid Stockholms tingsrätt om att egendomen i dödsboet efter M.S. skulle avträdas till förvaltning av boutredningsman och anförde följande. M.S. hade inga barn. Hon hade inga andra släktingar och det saknas testamente. M.S. var tidigare gift med G.B. som hade barnen B.B. och B.N. Dessa är således arvtagare efter M.S. enligt 3 kap. 8 § ÄB. Vid G.B:s död avstod M.S från sin rätt vid arvskiftet och B.B. och B.N. ärvde allt efter sin far. Av motiven till bestämmelsen i 3 kap. 8 § ÄB framgår att departementschefens förslag varit att Allmänna arvsfonden skall uteslutas från arvsrätt om det vid en efterlevande makes död finns arvingar efter någon av de avlidna makarna. Dessa skall då ärva hela boet. Syftet med lagändringen var att inskränka Allmänna arvsfondens arvsrätt till förmån för arvsberättigade släktingar. Bestämmelsen är inte uttryckligt begränsad till den situation att den efterlevande ärvt den först avlidne maken. Bestämmelsen bör tolkas förnuftsmässigt och dess syfte är att utesluta Allmänna arvsfonden när det finns arvingar efter den först avlidne. Lagstiftaren har velat införa en ordning enligt vilken det inte spelar någon roll i vilken ordning makarna avlider. Det faktum att en efterlevande make avstår från sin rätt vid den först avlidne makens frånfälle kan ju dessutom vara en indikation på att denne vill gynna den avlidnes arvingar. I detta fall finns det arvingar efter den först avlidne. Det finns inget testamente som satt arvsrätten för dessa arvingar ur spel. M.S. har betraktats som en familjemedlem alltsedan hon gifte sig med sökandens far och det skulle vara helt främmande för M.S. om Allmänna arvsfonden ärvde henne.

Allmänna arvsfonden genom Kammarkollegiet bereddes tillfälle att yttra sig i ärendet och anförde i huvudsak följande. Tillämpningen av regeln i 3 kap. 8 § ÄB förutsätter att det finns en konkret arvsrätt för den först avlidne makens efterarvingar vid den sist avlidne makens död. Om den först avlidne makens arvingar har fått ut hela sin del av kvarlåtenskapen vid den först avlidne makens död har de inte kvar någon arvsrätt efter denne och äger därmed inte någon rätt till del i kvarlåtenskapen efter den sist avlidne. Allmänna arvsfonden är således enda delägare i dödsboet efter M.S. Då B.B. och B.N. inte är behöriga sökande yrkar kollegiet att ansökningen om förordnande av boutredningsman skall avvisas.

Tingsrätten (rådmannen Hans Blyme) anförde i beslut den 9 oktober 2002:

Skäl

Enligt 19 kap. 1 § ÄB skall rätten förordna att egendomen i ett dödsbo skall avträdas till förvaltning av boutredningsman, då en dödsbodelägare begär det. Enligt 18 kap. 1 § ÄB är efterlevande make eller sambo, arvingar och universella testamentstagare dödsbodelägare. Rätten måste således först ta ställning till huruvida sökandena är arvingar efter M.S. eller inte, och på grund härav är behöriga att ansöka om förordnande av boutredningsman.

Föreskrifter om legal sekundosuccession ges i 3 kap. ÄB. Enligt 3 kap. 2 § andra stycket ÄB gäller att om en bröstarvinge efter den först avlidna makens död helt eller delvis fått ut sitt arv efter denne, skall bröstarvingens andel i den efterlevande makens bo minskas i motsvarande mån. Detta innebär enligt tingsrätten att den som fått ut hela sitt arv redan vid den först avlidnes död inte är att betrakta som efterarvinge vid den efterlevande makens död. Bestämmelsen i 3 kap. 8 § ÄB stadgar att om det vid den efterlevande makens död finns arvsberättigade efter endast en av makarna, skall dessa arvingar ärva allt. Bestämmelsen får sin praktiska betydelse i det fallet att den sist avlidne maken saknar arvingar. Den innebär att Allmänna arvsfonden inte får del i den sist avlidne makens kvarlåtenskap, vilket var fallet enligt tidigare gällande arvsrättsliga regler, utan får stå tillbaka för den först avlidnes arvsberättigade släktingar. I motiven till bestämmelsen (se prop. 1986/87:1 s. 238) har understrukits att regeln gäller till förmån endast för de av den först avlidne makens släktingar som har efterarvsrätt.

Frågan gäller då om det måste föreligga rätt till efterarv i den enskilda situationen, dvs. en "konkret" rätt till efterarv, för att någon skall vara arvsberättigad enligt 3 kap. 8 § ÄB. Motiven till den aktuella bestämmelsen ger inte någon klar vägledning. Frågan har diskuterats tämligen livligt i den juridiska litteraturen (se Anders Eriksson i SvJT 1989 s. 326 och SvJT 1990 s. 270, Anders Agell SvJT 1990 s. 34 ff. samt Gösta Walin, Kommentarer till Ärvdabalken Del I, fjärde uppl. s. 103 ff.).

Anders Eriksson och Anders Agell har härvidlag, låt vara från delvis olika utgångspunkter, givit uttryck för uppfattningen att det krävs en konkret arvsrätt för att någon skall vara arvsberättigad enligt 3 kap. 8 § medan Gösta Walin givit uttryck för en motsatt uppfattning närmast betingat av rimlighets- eller rättviseskäl.

Enligt tingsrätten bör rättstillämpningen och tolkningen av den aktuella bestämmelsen i första hand styras av lagtexten och lagens förarbeten. Det centrala syftet bakom 3 kap. 8 § har otvivelaktigt varit att låta den först avlidne makens efterarvingar, och inte Allmänna arvsfonden, få ta all kvarlåtenskap efter den efterlevande maken, när det funnits en kvarstående rätt till efterarv efter den först avlidne maken. En sådan tillämpning vinner också stöd av att ordet "arvsberättigade" används i lagtexten i 3 kap. 8 § och inte ordet arvingar. Att det skall finnas åtminstone någon "konkret" rätt till efterarv vinner också stöd av vissa uttalanden i förarbetena till den aktuella bestämmelsen (se Eriksson s. 326 och Agell s. 37). Även rättsfallet NJA 1993 s. 145 talar i samma riktning. I detta rättsfall ansåg HD att den först avlidne makens efterarvingar inte hade någon rätt till den sist avlidne makens kvarlåtenskap enligt 3 kap. 8 § ÄB i en situation där efterlevande make enligt ett inbördes testamente skulle erhålla den andre makens kvarlåtenskap med full äganderätt.

I det aktuella fallet har M.S. vid sin makes död, avstått från sin rätt till arv, till förmån för sin makes bröstarvingar. B.B. och B.N. har således fått ut all kvarlåtenskap efter sin far och det föreligger därför ingen efterarvsrätt enligt 3 kap. 2 § ÄB. Mot bakgrund av vad som anförts ovan kan de därför inte heller med stöd av 8 § samma kapitel åberopa någon rätt till kvarlåtenskapen efter M.S.

Med hänsyn till tingsrättens ovan redovisade överväganden är B.B. och B.N. inte berättigade att taga arv efter M.S. och är således inte heller behöriga att ansöka om förordnande av boutredningsman.

Slut

Tingsrätten avvisar B.B:s och B.N:s ansökan om att egendomen i dödsboet efter M.S. skall avträdas till förvaltning av boutredningsman.

Svea hovrätt

B.B. och B.N. överklagade i Svea hovrätt och yrkade i första hand att hovrätten skulle besluta att de var behöriga att ansöka om förordnande av boutredningsman och att hovrätten skulle förordna advokaten L-E.J. som sådan. I andra hand yrkade de att hovrätten skulle återförvisa målet till tingsrätten för att tingsrätten skulle förordna boutredningsman.

Kammarkollegiet bestred ändring av tingsrättens beslut.

Hovrätten (hovrättspresidenten Johan Hirschfeldt samt hovrättsråden Ulrika Beergrehn och Ingela Perklev, referent) anförde i beslut den 10 april 2003:

Hovrätten, som inte finner skäl att göra någon annan bedömning än den tingsrätten har gjort, avslår överklagandet.

Högsta domstolen

B.B. och B.N. överklagade och yrkade att HD skulle förklara att de var behöriga att ansöka om förordnande av boutredningsman i dödsboet efter M.S. och att HD i första hand skulle förordna advokaten L-E.J. som sådan eller i andra hand skulle återförvisa målet till tingsrätten för att tingsrätten skulle förordna om boutredningsman.

Kammarkollegiet bestred ändring.

Målet avgjordes efter föredragning.

Föredraganden, rev.sekr. Caroline Hedvall, föreslog i betänkande att HD skulle meddela följande beslut:

Skäl

När G.B. avled efterlämnade han två barn, B.B. och B.N., som inte var gemensamma med den efterlevande maken M.S. Vid arvskiftet avstod M.S. från sin rätt, varvid B.B. och B.N. ärvde allt efter fadern. Nu har även M.S. avlidit och frågan uppkommit om B.B. och B.N. därmed är arvingar i M.S:s dödsbo.

Målet rör frågan om tolkningen av bestämmelsen i 3 kap. 8 § ÄB. Enligt denna bestämmelse skall om det vid den efterlevande makens död finns arvsberättigade efter endast en av makarna, dessa arvingar ärva allt.

Genom 1928 års arvs lag infördes bestämmelser om makes arvsrätt, vilka senare utan några sakliga ändringar intogs i 3 kap. ÄB. Det främsta kännetecknet för bestämmelserna om makes arvsrätt var att den efterlevande maken bara fick fri förfoganderätt till vad han eller hon ärvde efter sin make. Vissa av den först avlidne makens arvingar, efterarvingarna, hade rätt till del i kvarlåtenskapen efter den sist avlidne maken (Beckman-Höglund, Svensk familjerättspraxis, C I b 5).

I samband med 1987 års ändringar i 3 kap. ÄB infördes bestämmelsen i 8 § om att, för den händelse det vid den efterlevande makens död fanns arvsberättigade efter endast en av makarna, dessa arvingar skall - i stället för

som annars normalt hälften av - ärva allt. Bestämmelsen får sin praktiska betydelse i det fallet att den sist avlidne maken saknar arvingar. Den innebär att Allmänna arvsfonden i en sådan situation inte får del i den sist avlidne makens kvarlåtenskap, vilket var fallet enligt tidigare gällande arvsrättsliga regler, utan får stå tillbaka för den först avlidnes arvsberättigade släktingar. I motiven har understrukits att den nya regeln gäller till förmån endast för de av den först avlidne makens släktingar som har efterarvsrätt. Övriga släktingar har således ingen arvsrätt i det läget (prop. 1986/87:1 s. 238).

I den aktuella lagtexten talas det således om "arvsberättigade". Frågan är om lagstiftaren därvid avsett att markera att det endast är sådana arvingar till makarna, som vid den efterlevande makens död är konkret berättigade till arv efter någon av makarna, som kan komma i fråga. Någon ledning för tolkningen finns inte att hämta i motiven till bestämmelsen.

Enligt kommentaren till ÄB är orden "arvsberättigade" och "arvingar" synonyma och för en sådan tolkning talar främst förnuftsmässiga skäl, men även syftet med bestämmelsen. Någon konkret efterarvsrätt bör enligt kommentaren därför inte förutsättas, varför utgången då heller inte blir beroende av vilken av makarna som avlider först (Walin, Ärvdabalken, del I, 5 uppl. s. 106).

I doktrinen förekommer i flera fall den motstående uppfattningen att lagstiftaren genom att ange ordet "arvsberättigade", i stället för "arvingar", velat markera att endast den som är konkret berättigad till arv efter någon av makarna, kan komma i fråga vid tillämpning av bestämmelsen (bl.a. Eriksson, SvJT 1989 s. 326, Eriksson, SvJT 1990 s. 271, Agell, SvJT 1990 s. 37 och Grauers, Ekonomisk familjerätt, 5 uppl. s. 171).

I bestämmelsens benämning av "arvsberättigade" ligger att det skall finnas en rätt att ta arv efter den sist avlidna. Placeringen näst sist i 3 kap. efter övriga undantagssituationer rörande fördelningen av tillgångarna i den sist avlidnes bo, liksom uttalandena i förarbetena, leder dessutom till slutsatsen att avsikten inte varit att tillskapa en självständig rätt till arv för den först avlidnas arvingar - oberoende av efterarvsrätt - efter den sist avlidna. En sådan tillämpning skulle dessutom innebära en ny arvsföljdsregel, vilket knappast torde ha avsetts vid införandet av bestämmelsen.

HD konstaterar att B.B. och B.N. således inte längre har någon konkret efterarvsrätt efter G.B. De kan därför inte med stöd av 3 kap. 8 § ÄB åberopa någon rätt till kvarlåtenskapen efter M.S. och inte heller begära förordnande av boutredningsman att handha förvaltningen av dödsboet.

Vid denna bedömning bör därför B.B:s och B.N:s överklagande avslås.

HD:s avgörande

HD avslår överklagandet.

HD (justitieråden Victor, referent, Blomstrand, Dahllöf och Virdesten) meddelade den 30 maj 2005 följande beslut:

HD avslår överklagandet.

Justitierådet Lennander var skiljaktig och anförde:

M.S. avled år 2002. Hon efterlämnade inga egna arvsberättigade släktingar. Något testamente fanns inte. B.B. och B.N. är barn (s.k. särkullbarn) till M.S:s make som avled 1982. Vid arvskiftet efter honom fick B.B. och B.N. ut hela sitt arv efter fadern.

I målet aktualiseras frågan om B.B. och B.N. är arvsberättigade efter M.S:s make i den mening som avses i 3 kap. 8 § ÄB eller om tillgångarna i dödsboet efter henne skall tillfalla Allmänna arvsfonden.

I 3 kap. ÄB finns regler om legal sekundosuccession (efterarv). Enligt huvudregeln i 2 § skall, om det vid den efterlevande makens död lever någon som är bröstarvinge eller släkting i andra arvsklassen till den först avlidna maken, hälften av den efterlevande makens bo tillfalla dem som då har den bästa arvsrätten efter den först avlidna maken. Har en bröstarvinge redan vid den först avlidna makens död helt eller delvis fått ut sitt arv efter denne skall, enligt andra stycket i bestämmelsen, bröstarvingens andel i den efterlevande makens bo minskas i motsvarande mån.

Det bör framhållas att det då exempelvis ett särkullbarn fått ut hela sitt arv vid den först avlidna makens död, inte därmed är avgjort att barnet saknar arvsrätt när den efterlevande maken dör, utan att det kan inträffa att särkullbarnet ändå får rätt till del i den efterlevande makens bo. Förhållandena kan nämligen ha ändrats under tiden fram till det sista dödsfallet. Som exempel kan anges en situation där den först avlidna förutom make efterlämnar ett särkullbarn och ett gemensamt barn, där särkullbarnet gör anspråk på sitt arv genast och där det gemensamma barnet senare avlider utan att efterlämna någon egen avkomling. När den efterlevande maken i sin tur dör finns det då ytterligare medel i boet som skall tillkomma särkullbarnet. (Se t.ex. prop. 1986/87:1 s. 235 och Anders Eriksson, SvJT 1989 s. 324.)

3 kap. 8 § ÄB lyder: "Finns det vid den efterlevande makens död arvsberättigade efter endast en av makarna, skall dessa arvingar ärva allt." I litteraturen har diskuterats hur denna bestämmelse skall tolkas (se Anders Eriksson, SvJT 1989 s. 321 ff. och 1990 s. 268 ff., Walin, SvJT 1989 s. 717 ff., Ärvdabalken, del I, 4 uppl. s. 102 ff. och 5 uppl. s. 105 ff. samt Agell, SvJT 1990 s. 31 ff.).

Klart synes till att börja med vara att uttrycket "arvsberättigade" efter den först avlidna maken innebär att arvingarna skall tillhöra den krets av arvingar som enligt 3 kap. 2 § ÄB kan vara efterarvingar, dvs. arvingar i första och andra arvsklassen; med arvsberättigade avses alltså inte de ytterligare släktingar som har arvsrätt enligt arvsordningen i 2 kap. ÄB. Till detta kommer att efterarvsrätten inte får ha uteslutits av den först avlidna maken genom testamente (se rättsfallet NJA 1993 s. 145).

En betydligt mer komplicerad fråga är, om det härutöver fordras att efterarvingarna i det enskilda fallet har något arv inestående i boet, dvs. om tillämpningen av 3 kap. 8 § ÄB förutsätter att det föreligger en "konkret" efterarvsrätt vid tidpunkten för den sist avlidna makens frånfälle. På denna punkt ger varken lagtexten eller förarbetena någon avgörande ledning (jfr Agell a.a. s. 35 f.).

Syftet med bestämmelsen i 8 §, som tillkom vid 1987 års ändringar i 3 kap. ÄB, är enligt förarbetena att inskränka Allmänna arvsfondens arvsrätt och i stället förstärka arvsrätten för de arvsberättigade släktingarna. Det framhålls att det inte kan vara naturligt att fonden ärver något så länge det finns arvsberättigade släktingar efter någon av makarna. Vidare anför: Om makarna avlider med kort mellanrum, kan utfallet för släktingarnas och fondens del med gällande rätt bli helt beroende av vilken make som avlider först, en ordning som synes irrationell. (Prop. 1986/87:1 s. 96 f. och 238.) - Det anges också att efterarvingarna, även om de ärver allt, endast är arvsberättigade efter sin egen släkting och att arvet alltså skall anses härröra endast från denne (a. prop. s. 238 och prop. 1987/88:61 s. 54 f., jfr s. 98 och 108). Uttalandet synes ha tagit särskilt sikte på stadgandets arvsskatterättsliga konsekvenser.

Såsom påpekats i litteraturen medför ett krav på "konkret" efterarvsrätt orimliga konsekvenser i flera avseenden (se hänv. till Walin och Agell ovan). Kravet får till följd att arvsrätten för den först avlidna makens efterarvingar blir beroende av att den efterlevande maken ärvt någon, om än helt obetydlig, egendom med fri förfoganderätt. Vidare missgynnar ett sådant krav generellt den först avlidnas särkullbarn, däremot inte hans släktingar i andra

arvsklassen, t.ex. syskonbarn, eftersom de förstnämnda har rätt att ta ut sitt arv redan vid arvlåtarens död, medan de sistnämnda inte har sådan rätt. Särskilt egendomlig blir effekten om den först avlidna maken har två särkullbarn, och det ena tar ut sitt arv genast medan det andra inte gör anspråk på sin andel förrän vid den sist avlidnas frånfälle. Dessutom blir arvsrätten fortfarande beroende av i vilken ordning makarna avlider, något som bestämmelsen i 3 kap. 8 § ÄB enligt förarbetena skulle förhindra.

Det är också svårt att se att systematiska eller andra hänsyn på ett avgörande sätt skulle tala för att ett sådant krav måste uppställas. Situationen är i grunden inte annorlunda än då nya medel tillkommit i boet till följd av att en annan arvinge till arvlåtaren avlidit under mellantiden, så som beskrevs inledningsvis ovan. På samma sätt kan man, om man anser att efterarvingarna är arvsberättigade i en sådan situation som föreligger i förevarande mål, och om man beaktar motivuttalandet att arvet i så fall skall anses komma från den först avlidna, se det så att det genom de omständigheter som inträffat efter dennes död - att den efterlevande vid sitt frånfälle konstaterats sakna både egna arvsberättigade släktingar och testamentstagare - har visat sig finnas ytterligare tillgångar efter den först avlidna som skall tillfalla efterarvingarna.

Det anförda talar enligt min mening starkt för att bestämmelsen skall tolkas så att den som tillhör den krets som är arvsberättigad efter den först avlidna maken enligt 3 kap. 2 § ÄB, och inte uteslutits genom testamente, har företrädesrätt framför Allmänna arvsfonden om den efterlevande maken avlider utan egna arvsberättigade släktingar eller testamentstagare, oavsett huruvida han i och för sig har fått ut sitt arv redan vid arvlåtarens frånfälle.

Jag anser därför att B.B. och B.N. är behöriga att ansöka om förordnande av boutredningsman i dödsboet efter M.S. (jfr 19 kap. 1 § och 18 kap. 1 § tredje stycket ÄB).

HD:s beslut meddelat: den 30 maj 2005.

Mål nr: Ö 1799-03.

Lagrum: 3 kap. 2 och 8 §§, 18 kap. 1 § och 19 kap. 1 § ÄB.

Rättsfall: NJA 1993 s. 145.

---

**Sökord:** Arvsberättigad; Arvinge; Efterarv; Dödsbodelägare; Sekundosuccession

---